

Nu behövs återväxt av kompetens inom livsmedelsbranschen och skoglig sektor

Sepehr Mousavi - agronom
inom livsmedelsindustrin

Foto: Tobias Ohls

Sammanfattning:

Livsmedelsbranschen och skogliga sektorn står inför en växande kompetensbrist. Få väljer att söka till utbildningar inom området, samtidigt som snittåldern i branschen är hög. På sikt kommer det leda till att det blir svårare att hitta rätt kompetens.

Det behövs tydliga karriärvägar och bra löner för att locka unga personer att välja branschen.

Om fler ska vilja stanna kvar inom akademien för att doktorera, behöver akademien göras attraktiv även för de yngre doktoranderna och forskarna. Lärosäten ska vara en attraktiv arbetsgivare, som erbjuder trygga anställningar och hållbar arbetsmiljö. Idag präglas akademien av osäkerhet med korta projekt och anställningar för de yngre som arbetar där.

Innehåll

Kompetensförsörjning inom livsmedelsbranschen	2
En åldrande bransch	2
Svag återväxt av framtidens kompetenser	2
Branschen står inför stora utmaningar	4
Skoglig sektor	5
Skogen behöver naturvetenskaplig kompetens	5
Spetskompetens behövs	7
Så kan trenden vändas	7
Referenser	9

Naturvetarna

Återväxt av kompetens inom livsmedelsbranschen och skoglig sektor

Utreddare: Lydia Musafendić

Analytiker/utredare: Tobias Nilsson

Statistiker: Anton Stridh

Grafisk form: Katarina Bengtsson

Kompetensförsörjning inom livsmedelsbranschen

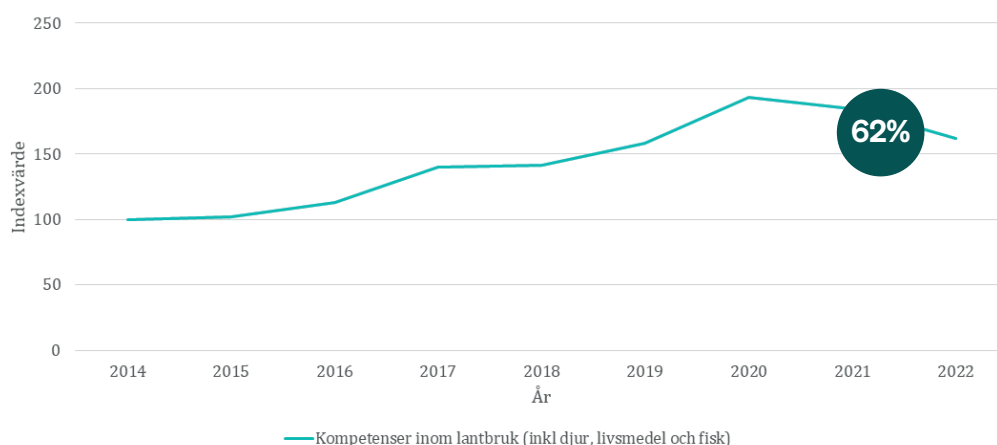
En åldrande bransch

Statistik som Naturvetarna har tagit fram visar att det finns ett ökande behov av kompetenser inom lantbruk; mellan 2014 och 2022 har det ökat med 62 procent.¹ 24 procent av naturvetare i sektorn är över 55 år och det råder redan idag stor brist

på högutbildad kompetens inom jordbruk och livsmedel.²

Sammantaget ger detta en bild av att branschen kommer ha ett stort behov av att rekrytera ny kompetens inom de kommande 10 åren.

Andelen jobbannonser som efterfrågar lantbrukskompetenser har ökat på arbetsmarknaden

Svag återväxt av framtidens kompetenser

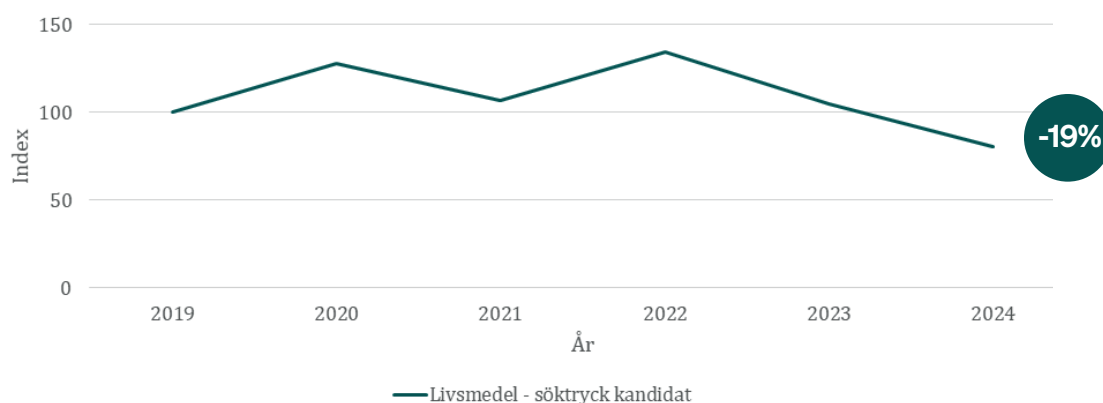
Söktrycket till utbildningarna inom områdena på kandidat- och masternivå sjunker. För att få en fördjupad bild av läget har Naturvetarna intervjuat branschföreträdare inom livsmedel och jordbruk, samt representanter från SLU. De delar alla bilden av att den låga återväxten av högskoleutbildade inom livsmedelssektorn är oroande och måste tas på allvar.

Enligt branschföreträdare håller grundutbildningarna en hög kvalitet. De som söker sig till och får jobb inom

branschen efter avslutad utbildning har en god kunskapsgrund och besitter kompetens som efterfrågas.

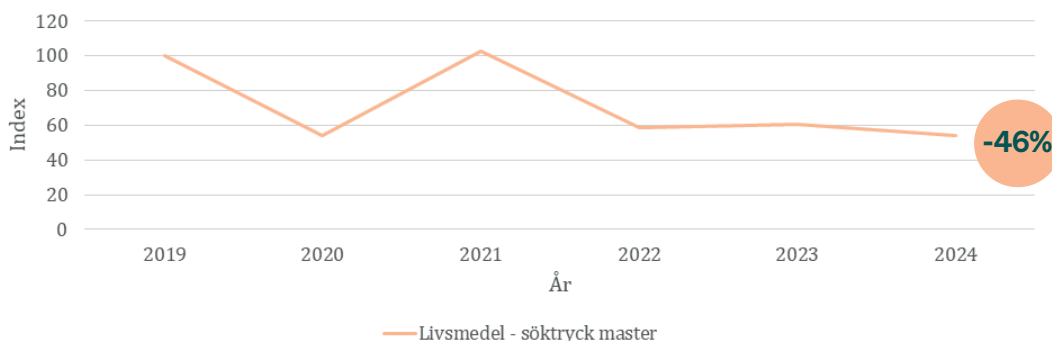
Från 2019 till 2024 har söktrycket till kandidatutbildningar inom livsmedel sjunkit med 19 procent. Den generella genomströmningen på kandidatutbildningar inom naturvetenskap, matematik och data, enligt data från SCB, ligger på 40 procent. Det är med andra ord ett bortfall på mer än hälften.

Söktrycket till kandidatutbildningar inom livsmedel har sjunkit

Källa: Egen figur skapad med statistik från UHR (2024). **Urval:** GU, LNU, SLU, UMU, UU, LiU, LU, ORU

Söktrycket till masterutbildningar inom livsmedel har sjunkit

Källa: Egen figur skapad med statistik från UHR (2024). **Urval:** GU, LNU, SLU, UMU, UU, LiU, LU, ORU

Söktrycket till masterutbildningarna har också sjunkit de senaste åren. Mellan 2019 och 2024 har antalet sökande minskat med 46 procent.

Grundutbildningarna inom livsmedel, och specifikt programmet för livsmedelsagronom, har ett mycket lågt antal sökande. Det är en naturvetenskapligt tung utbildning, och innehåller en stor del organisk kemi. Samtidigt har programmet för livsmedelsagronomer kopplingar till livsmedelssektorn och ger en arbetslivsanknytning och förberedelse för jobb efter examen.

Få sökande studenter till vissa utbildningar leder till en sämre utbildningsekonomi på berörda institutioner. Det finns risk för att kurser behöver slås ihop och att spetsen försvinner, och att utbildningen blir mer allmän.

Trycket på forskarutbildningar är lågt. Det har sjunkit med 21 procent mellan 2019–2023 för att sedan svagt vända uppåt. Det som sticker ut är att få av de som söker forskarutbildningen har svensk bakgrund. Trots det ges vissa kurser på svenska, och högskolorna erbjuder sällan svenskundervisning, alternativt på tider som gör det svårt att delta för alla, exempelvis om man har barn. Förutsättningarna för att lära sig svenska skiljer sig åt högskolor emellan. Bristande språkkunskaper kan leda till isolering och att de som forskar inte kommer in i det svenska samhället. Det i sin tur kan leda till att de sedan söker sig till arbetsplatser i andra länder och kompetensen går förlorad.

Många som doktorerat inom livsmedelsområdet väljer dock att stanna i Sverige, om de erbjuds en tjänst som matchar deras utbildningsnivå. En anställning är också ett krav från Migrationsverket för att få stanna i Sverige. Det finns dock doktorander som vittnar om att det är lättare att få jobb där det enbart krävs en grundutbildning. Forskarutbildade är helt enkelt inte lika efterfrågade, en bild som bekräftas i samtal med representanter för branschen. Större företag är ofta involverade i forskningsprojekt på universiteten. Mindre företag behöver inte alltid forskar-kompetens och det blir för dyrt för dem att avlöna en disputerad medarbetare.

Många bolag inom livsmedel är fokuserade på primärproduktion och inte på innovation och utveckling av

”Bristande språkkunskaper kan leda till isolering och att de som forskar inte kommer in i det svenska samhället. Det i sin tur kan leda till att de sedan söker sig till arbetsplatser i andra länder och kompetensen går förlorad.”

produkter. Den mer innovativa grenen food tech har istället kommit att förknippas med life science-sektorn, som använder sig av liknande metoder och labb.

Forskning inom livsmedel är ofta nischad. Det kan göra det svårt att få forskningsmedel. För att lyckas få medel behöver forskaren ha förmåga att lyfta sin smala fråga till hur den kan bidra till det stora samhällsintresset och motivera väl varför det är värt att investera tid och pengar i.

Det saknas idag långsiktighet, både när det gäller finansiering och att det finns en plan för en trygg framtida anställning för forskare inom akademien.

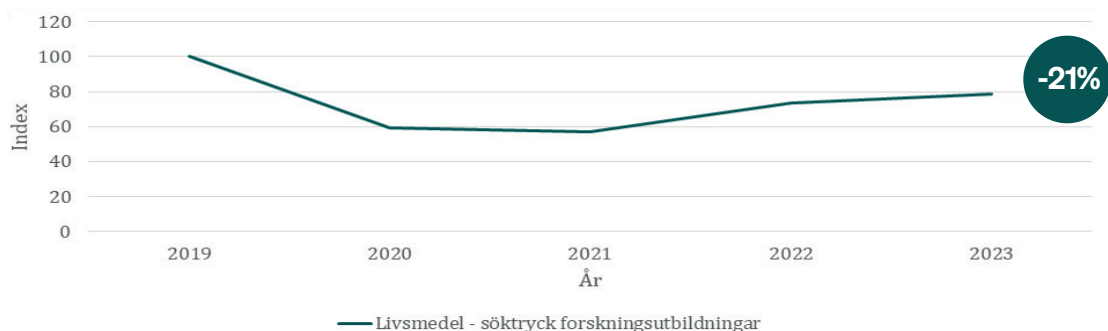
Branschen står inför stora utmaningar

Livsmedelsbranschen står inför en växande kompetensbrist. Få väljer att söka till utbildningar inom området, samtidigt som snittåldern i branschen är hög. Branschen har redan idag svårt att rekrytera. Den konkurrerar med myndigheter, andra aktörer inom näringslivet och akademien om samma kompetenser. Löneläget inom livsmedelsbranschen är dessutom låg, vilket gör en karriär mindre lockande om man har fler alternativ. Branschföreträdare

Branschföreträdare efterfrågar agronomer med kompetenser inom

- AI och digitala kunskaper
- Ekonomi, affärsmässighet och ökad lönsamhet i verksamheten
- Vatten

Söktrycket till forskarutbildningar inom livsmedel har sjunkit

Källa: Egen figur skapad med statistik som Naturvetarna erhållit av SLU och LTH.

behöver därför erbjuda högre lön och bra villkor med kollektivavtal och spännande karriärvägar.

Sverige har en hög ambition i sin satsning på beredskap. Här utgör livsmedelsberedskap en viktig del. Klimatförändringar och krig i vår omvärld ställer krav på att vi som land har en högkvalitativ kunskap och forskning inom livsmedelsområdet. Livsmedelsproduktionen behöver kunna ställa om när förutsättningarna ändras, för att Sverige ska vara självförsörjande av mat. För detta krävs forskarutbildade naturvetare.

Livsmedel är också en viktig exportvara för Sverige, 65 miljarder kronor exporterades år 2021 i mat och dryck.³

”Chockartad oro” – branschföreträdare om det låga söktrycket till livsmedelsutbildningar.

Forskningskompetens borde i högre grad vara efterfrågad av branschen, som kommer behöva ställa om och anpassa sig till ändrade förutsättningar. Samhället och branschen kommer behöva arbeta ihop i framtiden för att säkerställa livsmedel till Sveriges befolkning.

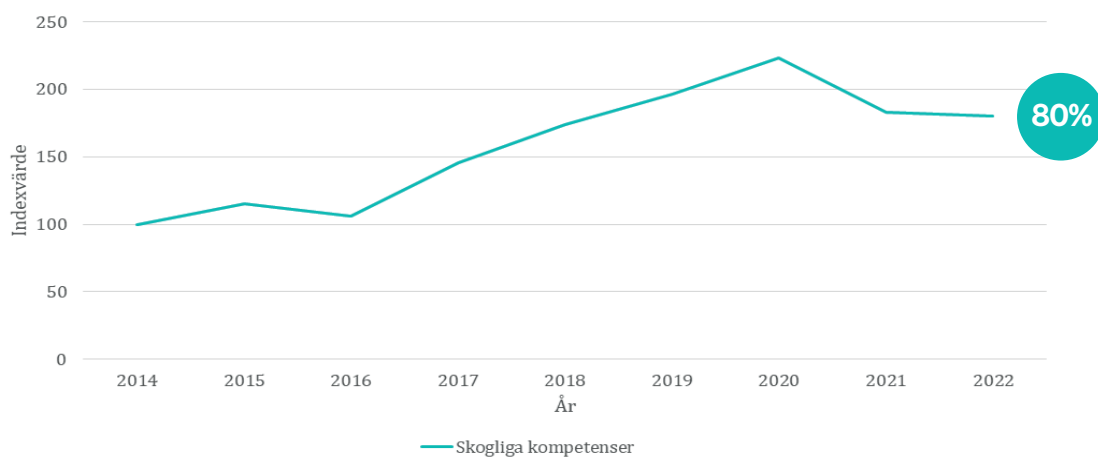
SKOGLIG SEKTOR

Skogen behöver naturvetenskaplig kompetens

Skogen är en bransch som har ett ökande kompetensbehov. Efterfrågan på skoglig kompetens har ökat med 80 procent mellan 2014 och 2022.⁴ 27 procent av naturvetarna inom den skogliga sektorn är över 55 år, vilket är äldre än naturvetare på arbetsmarknaden generellt.

Efterfrågan på skoglig kompetens har ökat med 80% mellan 2014 och 2022.

Andelen jobbannonser som efterfrågar skogliga kompetenser har ökat på arbetsmarknaden

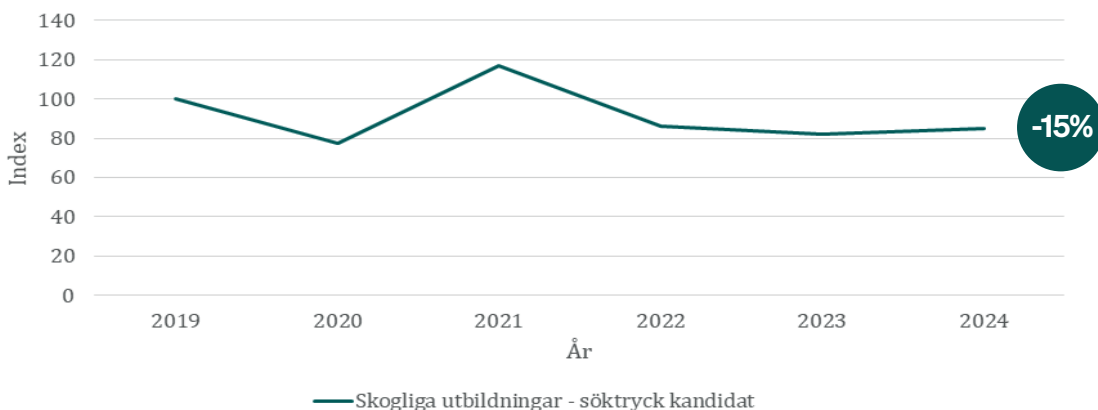

Hur ser då återväxten ut för de kompetenser som efterfrågas inom skogsbranschen? På kandidatnivå har söktrycket minskat med 15 procent sedan 2019.

På mastersnivå har söktrycket sjunkit under det senaste året. Den totala minskningen sedan 2019 är 14 procent. Värt att notera är att det var en positiv trend mellan pandemi-åren 2020–2021, både på kandidat- och mastersnivå, men att kurvan sedan gick nedåt igen mot 2022.

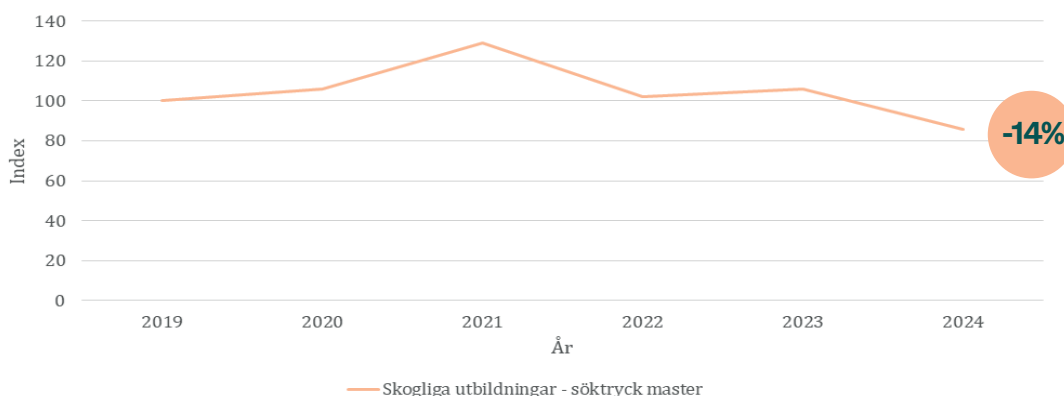
Teknikutvecklingen, med minskad tidningsproduktion, har lett till att svenska lärosäten inte längre erbjuder kurser i pappersteknik trots att den är viktig för branschen. Även massateknik och träteknologi har försvunnit som utbildningar. Omställningen till cirkulär ekonomi har skapat ett större tryck på produkter från förnyelsebar råvara. Branschen vittnar om att företagen efterfrågar spetskompetens som är svår

Återväxten för de kompetenser som efterfrågas inom skogsbranschen

Källa: Egen figur skapad med statistik från UHR (2024). Urval: SLU och LNU.

Söktrycket till masterutbildningar inom skog har sjunkit

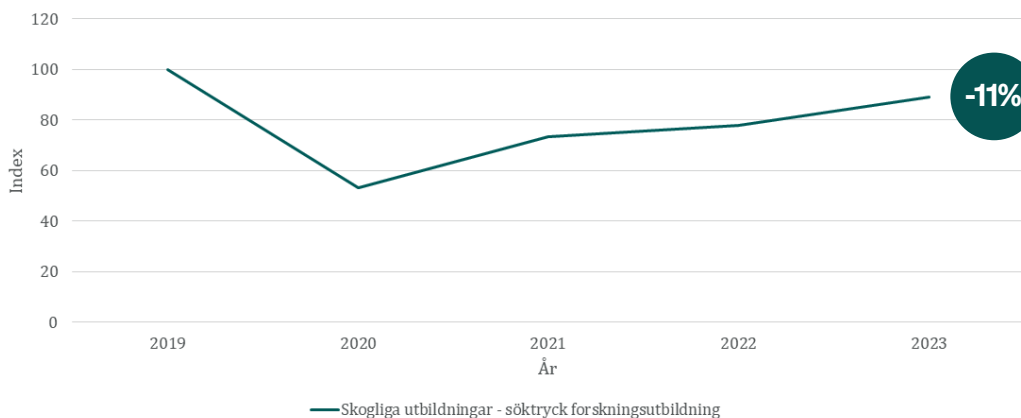
Källa: Egen figur skapad med statistik från UHR (2024). **Urval:** SLU, Umeå universitet och Linnéuniversitetet.

att rekrytera, de får utbilda nyanställda på plats i stor utsträckning.

På forskarnivå föll söktrycket markant mellan 2019 och 2020, men på senare år har det börjat återhämta sig. Det finns ett stort behov av forskare inom näringslivet. Det gäller forskning inom skogligt område, ökat byggande i trä, nya material och produktionsprocesser. Framförallt inom det sistnämnda är det mycket svårt

att locka doktorander och få finansiering. Inom skoglig forskning finns det en del utländska doktorander. Inom vissa av företagens verksamheter där det är viktigt med hög säkerhet, behöver anställda behärska svenska språket. Stora bolag bedriver forskning inom verksamhetens ramar, mindre bolag samarbetar i första hand med universitet för att få tillgång till forskare och forskningsmiljöer.

Söktrycket till forskarutbildningar inom skog har sjunkit

Källa: Egen figur skapad med statistik som Naturvetarna erhållit av SLU.

Spetskompetens behövs

Kompetensbristen inom den skogliga sektorn beror på flera faktorer: pensionsavgångar, konkurrens om kompetenser mellan privata företag och myndigheter samt lågt antal studenter på de för branschen relevanta utbildningarna. Vissa inriktningar erbjuds inte längre, utan företagen får själva stå för kompetensutveckling inom de områden som efterfrågas.

En konkret konsekvens av kompetensbristen är att både Sverige och resten av världen riskerar att halka efter med att ta fram biobränsle som alternativ till kol och olja. Om utvecklingen för hur man kan skapa ett mer effektivt kretslopp stannar av, kan även möjligheterna till ökad cirkularitet hämmas.

Även Sveriges konkurrenskraft och ekonomi drabbas av kompetensbristen. Nettoexporten för skog och gruvor är stor och viktig för landet, Sverige exporterade år 2023 skogsprodukter för ett exportvärde av cirka 184 miljarder kronor.⁵ Det behövs kunskap för att bruka skog hållbart, utveckla nya material från skogen och processer i exempelvis sågverk.

Löner inom skogen ligger i linje med vad naturvetare tjänar överlag, men löneskillnaderna mellan kvinnor och män är något större inom skogliga sektorn, 13 procent skillnad.⁶ Det ska dock tilläggas att detta inte kontrollerar för skillnader i tex. utbildning eller befattning, vilka kan påverka lön.

En rapport från SLU om hur jämställdheten inom skoglig sektor har utvecklats visar att kvinnor når chefspositioner snabbare i dag jämfört med tidigare, men att det fortfarande är en stor övervikt av män inom företagsledning. 52 procent av kvinnliga chefer på lägre nivå upplever också att de varit utsatta för könsdiskriminering i form av kränkningar. För män på samma nivå är den siffran 9 procent.⁷ Detta är viktiga kulturella problem som, tillsammans med lönegapet, måste lösas för att fler kvinnor ska känna sig lockade av att arbeta inom branschen. Fackförbund har en viktig roll i arbetet med att påverka arbetsgivarna för att de ska skapa mer trygga och inkluderande arbetsplatser.

Så kan trenden vändas

SKAPA INTRESSE TIDIGT

Naturvetenskap är ett ämne på tillbakagång redan i tidiga åldrar. Internationella undersökningar visar att Sverige ligger under genomsnittet i hur intresserade skolelever är av naturvetenskap. I rapporten *Framtiden kräver STEM* listar Naturvetarna vad som behöver göras för att öka intresset av naturvetenskapliga ämnen hos svenska elever, bland annat genom att öka lärarbehörigheten i hela landet.⁸

TIDIG ARBETSLIVSANKNYTNING OCH SAMARBETE MELLAN HÖGSKOLOR OCH FÖRETAG

Branschen och lärosäten behöver kommunicera tydligare vad begreppen lantbruk, livsmedelsproduktion och skog

innebär för att locka unga att välja en karriär inom området, och de unga behöver introduceras till vad de kan jobba med efter sin utbildning.

Det behövs ett samarbete mellan högskolor och branschföreträdare för att marknadsföra utbildningar och möjliga karriärvägar på ett sätt som tilltalar de som studerar.

FORSKNING MÅSTE LÖNA SIG

Det måste bli attraktivt och löna sig att fortsätta forska efter en grundutbildning. Forskarkompetens inom livsmedel och skog behövs redan nu, och ännu mer i framtiden. Naturvetarnas statistik för 2024 visar att medianlönen för forskare inom livsmedel ligger på 45 700 kronor i månaden medan medianlönen för en magisterexamen ligger på 46 000 kronor i månaden. För de som forskar inom skog ser löneläget bättre ut, där ligger medianlönen på 50 800 kronor i månaden, för en magisterexamen 48 000 kronor i månaden.⁹

Genom att satsa mer på forskning och innovation kan båda branscherna öka sin lönsamhet och hålla jämn takt med samhället i övrigt. Om de däremot inte väljer att satsa på detta så kan de halka efter rejält. I dag finns den egna grenen food tech, som är en innovativ inriktning med koppling både till livsmedelsbranschen och life science, men i dag har sin tillhörighet inom life science. Livsmedelsbranschen bör gå hand i hand med food tech och samarbeta för att få fram nya innovationer inom mat.

UNDERLÄTTA FÖR UTLÄNDSKA FORSKARE ATT ETABLERA SIG

Utländska doktorander bör erbjudas möjlighet att lära sig svenska, för att hänga med i undervisningen, kunna använda svenska i sin yrkesroll och för att komma in i samhället. Inom vissa företag är kunskaper i svenska

en förutsättning av säkerhetsskäl. Kurser måste erbjudas på tider och under former så det finns möjlighet för alla att delta. Det är också viktigt att lärosäten erbjuder anställningar som är trygga och långsiktiga, så de har möjlighet att stanna kvar i Sverige efter sin disputation. Migrationslagstiftningen bör vara lätt att förstå och underlätta för dem som vill etablera sig i Sverige och deras familjemedlemmar.

TRYGGARE VILLKOR FÖR UNGA FORSKARE

Om fler ska lockas till att stanna kvar inom akademien för att doktorera, behöver den göras attraktiv även för de yngre doktoranderna och forskarna. Statusen av att ha en doktorstitel är inte tillräcklig för att locka unga till akademien. Lärosäten har det yttersta ansvaret för att skapa hållbara doktorandutbildningar och tjänster. För att göra det intressant att doktorera behöver det finnas en långsiktighet, både när det gäller finansiering och att det finns en plan för en trygg framtida anställning.

Skogsbranschen satsar mycket på forskning, men livsmedelsbranschen behöver växla upp och anställa fler forskarutbildade. Samtidigt är livsmedelsproduktion politiskt prioriterad. Regeringen startade år 2023 framtagandet av en ny livsmedelsstrategi som presenterades i mars 2025. Detta ställer krav på branschen.

BRANSCHENS ANSVAR FÖR BÄTTRE VILLKOR

Branschen har ett ansvar att, tillsammans med lärosäten, informera om de utbildningar som finns och vilka jobb dessa kan leda till. Men för att attrahera kompetens behövs goda villkor. Villkoren på branschnivå förhandlas mellan arbetsgivar- och arbetstagarparterna i avtalsrörelsen med jämna mellanrum. Det ger en möjlighet för parterna att tillsammans utveckla en bransch och anpassa villkoren efter branschens särskilda förutsättningar.

För Naturvetarna är följande viktigt i förhandlingar:

- **Konkurrenskraftiga löner med** möjlighet till god löneutveckling baserad på individuella lönekriterier, kompetens och bidrag till verksamheten. Lönenivån behöver också spegla den utbildning som krävs för att uppnå en viss kompetens.
- **I kunskapsintensiva branscher** är kontinuerlig kompetensutveckling viktigt för att attrahera, behålla och använda kompetenserna på bästa sätt.
- **God arbetsmiljö där** det finns möjlighet att göra individuella anpassningar för att skapa balans mellan arbete och fritid.

Referenser

¹[Naturvetarna, Naturvetares möjligheter till kompetensutveckling inom skog och lantbruk \(2024\)](#)

²[Livsmedelsföretagen, Var ska livsmedelsindustrin hitta 20 000 nya medarbetare? \(2023\)](#)

³[Livsmedelsföretagen Export](#)

⁴[Naturvetarna, Naturvetares möjligheter till kompetensutveckling inom skog och lantbruk \(2024\)](#)

⁵[Skogsindustrierna Snabba fakta](#)

⁶[Naturvetarna löner inom skog \(2024\)](#)

⁷[SLU Tio år med jämställdhet på agendan - Nationell uppföljning av skogligt utbildades villkor på arbetsmarknaden \(2022\)](#)

⁸[Naturvetarna, Framtiden kräver STEM \(2023\)](#)

⁹[Naturvetarna, Lönestatistik för naturvetare](#)

Naturvetarna är ett partipolitiskt obundet fackförbund inom Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, vars förbund organiserar medlemmar efter utbildningsområde. Vi har cirka 35 000 medlemmar inom life science, jord, skog och miljö, de fysiska vetenskaperna, matematik och data. Naturvetare skapar världens framtid. Våra medlemmar hittar lösningar på samhällets utmaningar och tar fram morgondagens innovationer. [NATURVETARNA.SE](https://www.naturvetarna.se)

- facebook.com/Naturvetarna
- linkedin.com: Naturvetarna
- instagram.com/naturvetarna
- instagram.com/naturvetarna_student
- Naturvetarpodden
- www.naturvetarna.se